

Gaan supermarkten failliet door verkoopverbod op tabak?

Niet zoveel als de lobby beweerde

Stella Braam, Olaf Geurts

Gij zult tabak verkopen. Dat lijkt het motto van Albert Heijn. Ondernemers van Albert Heijn moeten verplicht sigaretten verkopen; rookwaren zitten, zo vertellen twee franchisers, in het basisassortiment. Het hoofdkantoor van Albert Heijn wil dit desgevraagd niet bevestigen. „Over de inhoud van afspraken met ondernemers doen we nooit uitspraken, dat is iets tussen ons en de ondernemers.”

Concurrent Jumbo is openhartiger: „Tabak is onderdeel van het Jumbo-assortiment in alle winkels.” Hebben Jumbo-ondernemers het recht om de verkoop van tabak te weigeren? Woordvoerder Jumbo: „Over afspraken met onze ondernemers doen we zoals gebruikelijk geen uitspraken.” Ook bij Plus is de sigaret onderdeel van de formule, hoewel de ondernemers er niet toe verplicht worden, aldus de Plus-woordvoerder. Bij Coop (tabak zit er ook in het assortiment) kan een ondernemer die er mee inzigt, „het gesprek aangaan”. Bij de Spar zitten rookwaren niet in het ‘basispakket’.

De meeste supers beginnen aanstaand omzetverlies al op te vangen met ander assortiment, zoals belegde broodjes

Verplicht of niet, uit gesprekken met experts en tientallen supermarktondernemers blijkt dat de rokende klant van harte welkom is: hij genereert omzet, niet alleen van de tabak maar doet ook andere inkopen. Het aanstaande verkoopverbod houdt de supermarktfranchisers dan ook flink bezig (van de in totaal 6.400 supermarkten in Nederland zijn er 4.600 in bezit van ondernemers), zij het op verschillende manieren. Sommige van hen (ten minste zes) zijn nu al een eigen tabakswinkel begonnen, zoals Dennis Lankreijer.

De Albert Heijn van Lankreijer staat in Loosdrecht aan de Oud-Loosdrechtsedijk, midden tussen twee druk bevaren plassen. Sinds kort prijkt er een reclamebord met het logo van Tabac & Gifts aan de straat naast zijn super. Lankreijer opende deze zogeheten gemakswinkel waar je tijdschriften, ansichtkaarten en sigaretten kunt kopen, in december 2021.

Hij sorteert alvast voor op het verbod op tabaksverkoop door supermarkten, dat vanaf 2024 van kracht gaat. Hij vreest namelijk dat zijn rokende klanten — zijn tabaksomzet is minimaal 11 procent en in de zomer nog wel meer — anders naar een winkelcentrum in de buurt uitwijken, waar al een supermarkt is met een tabakswinkel om de hoek. „Als mensen in de winkel geen sigaretten meer kunnen kopen, gaan ze rijden.”

‘Ik ben de burgemeester’

Er zijn ook ondernemers die overwegen een tabaksverkooppunt op te richten, zoals Henk Hoeve. Hij kan zijn cadeauwinkel naast zijn supermarkt „als het moet” tot een gemakswinkel omtoveren, want hij vreest voor het voortbestaan van zijn supermarkt.

Hoeve bestiert in het Drentse Gasselternijveen een Dagwinkel, een supermarktketen vooral te vinden in kleine gemeenten. De supermarkt van Henk Hoeve heeft een tabaksomzet van meer dan 20 procent. Bij een tabaksban zal het enige winkelcentrum in zijn Drentse dorp kopje onder gaan, vreest hij. „De bakker, de slager, mijn cadeauwinkel en slijterij. Ze verdwijnen allemaal.”

Als zijn rokende klanten niet meer in zijn supermarkt komen, vermoedt hij, bezoeken ze de andere winkels eromheen ook niet meer. Zo worden de dorpen volgens Hoeve onleefbaar. „Ik wil ook een rookvrije samenleving”, zegt hij. „Maar geen winkelloze plattelandsgebieden.”

Ik wil ook een rookvrije samenleving, maar geen winkelloze plattelandsgebieden

De meeste franchisers, zo blijkt uit de rondgang, zijn echter minder pessimistisch, ook in dorpen of winkelcentra zonder gemakswinkels in de buurt. Je moet je bedrijfsvoering aanpassen als de omstandigheden veranderen, wordt verteld. Ze maken plannen om hun verloren omzet met een ander assortiment op te vangen. Bijvoorbeeld met belegde broodjes, verse maaltijden of met de catering aan het plaatselijke verzorgingshuis.

Ralf Tijms van de Spar in het Noord-Hollandse Ursem vreest überhaupt niet dat zijn rokende klant naar een concurrent gaat. Tijms weet wat er speelt in het dorp en kent bijna al zijn klanten van naam. „Het dorp snapt het belang van mijn winkel”, licht hij toe. „Ik ben hier eigenlijk de burgemeester.”

Desondanks voeren de alarmistische geluiden over de dreiging van massale faillissementen de boventoon in het officiële rapport naar de economische gevolgen van het komende tabaksverkoopverbod voor supermarkten. In december vorig jaar becijferde onderzoeksbureau SEO Economisch Onderzoek, in opdracht van toenmalig staatssecretaris Paul Blokhuis (Volksgezondheid, Welzijn en Sport, ChristenUnie), wat de impact kan zijn op ondernemers als tabak uit de supermarktschappen verdwijnt. Van de 4.600 supermarktondernemers in Nederland zullen vijfhonderd mogelijk failliet gaan, denkt SEO.

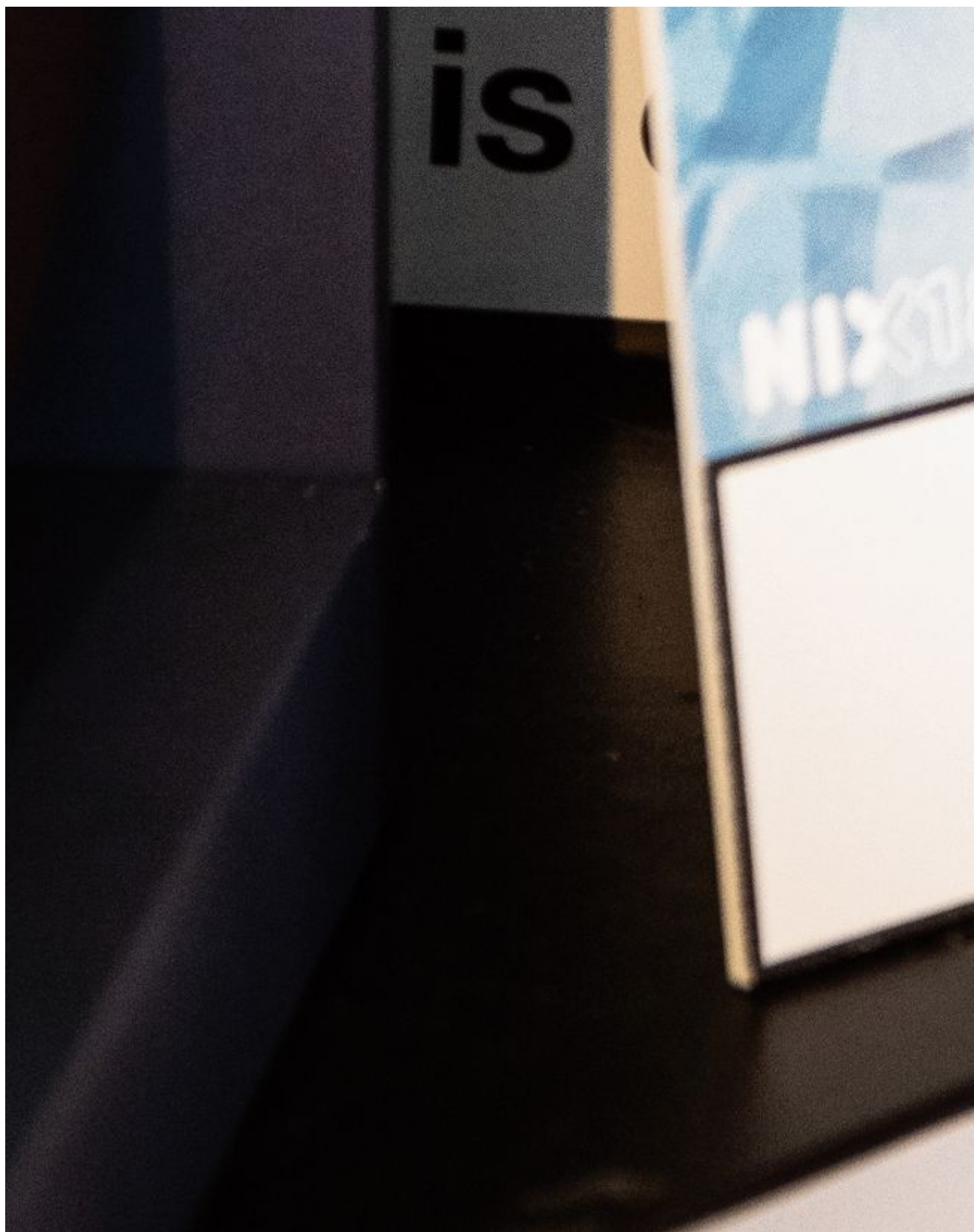

Foto Simon Lenskens

De lobby van het Vakcentrum

Hoe komt het SEO aan dit cijfer? Dat blijkt een verhaal apart. Als het SEO-onderzoek van start gaat, is er een probleem: de hoofdkantoren van de supermarktketens willen niet meedoen – behalve Albert Heijn, maar die zegt op het laatste moment af, herinnert hoofdonderzoeker Lucy Kok zich.

En toen belde het Vakcentrum, ‘de onafhankelijke belangenbehartiger en bewezen partner van zelfstandige detaillisten in food, non-food, fast moving consumer goods en franchisenemers’ waarvan

naar eigen zeggen meer dan duizend supermarktondernemers lid zijn. Het Vakcentrum draagt zichzelf aan als gesprekspartner en bespaart SEO veel werk door twaalf supermarktondernemers aan de onderzoekers te introduceren. Nu hoeven de onderzoekers niet zelf supermarkten af te struinen. Maar, zo erkent Kok: „Dat was dus geen aselechte steekproef.”

De meeste franchisers vertellen aan de onderzoekers dat ze vrezen dat hun rokende klanten naar supermarkten uit zullen wijken waar ze binnen 200 meter een tabakswinkel kunnen vinden. „We hebben het argument aangehoord en het leek ons plausibel”, zegt Kok hierover.

Na een check in de schaarse literatuur over dit thema rekenen de onderzoekers verder. Hiermee was de toon gezet: het SEO becijfert dat van de supermarktondernemers zonder tabakswinkel op 200 meter afstand, er achthonderd genoeg omzet kunnen genereren om een eigen tabaks- en gemakswinkel te openen en er mogelijk vijfhonderd ten onder zullen gaan.

De bevindingen van het SEO krijgen veel aandacht. „Honderden kleine supers vallen om door tabaksverbod”, kopt het AD. Zelfs staatssecretaris Blokhuis blijkt niet ongevoelig voor de omvallende sympathieke buurtsuper. In een brief aan de Tweede Kamer schrijft Blokhuis dat failliete buurtsupers „in kleine kernen” slecht kunnen uitpakken voor de leefbaarheid en daarom „de nodige aandacht” moeten krijgen.

E-mailbombardement

Eerder heeft het Vakcentrum weinig gehoor gevonden voor haar bezwaren tegen het verkoopverbod. Maar nu het SEO-onderzoek zoveel aandacht krijgt, pakt het door. In maart 2022 roept het haar leden op om e-mails te sturen naar Tweede Kamerleden. In deze oproep, in handen van The Investigative Desk, geeft het Vakcentrum zijn leden adviezen „om een soortgelijk geluid te laten horen en elkaar niet tegen te spreken”.

De supers worden gevraagd eerst begrip te tonen voor de maatregel, om daarna te benadrukken dat het „niet te onderbouwen is” dat supermarkten moeten stoppen met de tabaksverkoop, „vooral omdat het onderzoek dat in opdracht van VWS is uitgevoerd laat zien dat de impact enorm is”. De supers kunnen ook beschrijven welke voorzieningen ten onder zullen gaan; „denk aan bankautomaten, postpunten en andere services”.

Er is haast geboden. „Doe het nu.” Er staat namelijk een belangrijk Tweede Kamerdebat op stapel, het debat over leefstijlpreventie op 24 maart.

Vlak voor het Tweede Kamerdebat stromen de mailboxen van de preventiewoordvoerders vol met dramatische getuigenissen van supermarktondernemers uit alle hoeken van het land. Kamerleden reageren verrast. Mirjam Bikker van de ChristenUnie: „Vreselijk dat die zaken moeten bestaan van tabak; eerlijk gezegd schrok ik ervan.”

Caroline van der Plas van de BBB breekt een lans voor de supermarkten in kleine dorpen: „Dit verbod doorvoeren, betekent mogelijk dat in honderden dorpen en wijken de leefbaarheid en sociale binding verder verschaalt.” Ze pleit ervoor dat het verbod in zijn geheel van tafel gaat.

Staatssecretaris Maarten van Ooijen (ChristenUnie), de opvolger van Blokhuis, wil niet af van het totaalverbod in supermarkten. Maar, net als zijn voorganger, belooft Van Ooijen tijdens het debat wel „heel goed” te zullen kijken naar de gevolgen van het tabaksverkoopverbod voor de kleine supers en de effecten op leefbaarheid.

De experts die The Investigative Desk spreekt, zetten vraagtekens bij de bevindingen van SEO. Retaildeskundige en econoom Joeri van Rens zegt dat er supers zullen omvallen. „Vooraf winkels in kleinere dorpen en kernen met een hoog tabaksaandeel. Maar het zullen er zeker geen vijfhonderd zijn.” Hij noemt het geschatte aantal faillissementen een „platte som, berekend voor de situatie waarin ondernemers niets ‘ondernemen’. Maar wie gaat er nou schouderophalend afwachten totdat-ie failliet

gaat?” Van Rens weet dat de meeste ondernemers nu al bezig zijn om de misgelopen omzet te ondervangen met een ander assortiment, zoals de eerder genoemde broodjes.

Foto Simon Lenskens

Veel geld verdiend

Ook vindt hij het geschatte aantal supermarkten (800) dat een tabakswinkel begint, te hoog. Hij denkt dat het er enkele tientallen worden. „Het beeld is dat er heel veel geld wordt verdiend in de tabaksindustrie”, licht hij toe. „Dat klopt, maar dan voornamelijk door de leveranciers en producenten en niet door de winkels; de gemiddelde brutowinst op een pakje sigaretten ligt rond de 8 procent.”

En er zijn meer factoren. Zo moet er geschikte winkelruimte in de buurt van een supermarkt beschikbaar zijn. *Last but not least*: het kabinet heeft nog niet besloten tot wanneer gemakswinkels tabak mogen verkopen (in de toekomst uitsluitend door tabaksspeciaalzaken). Van Rens: „Dat zorgt voor onzekerheid onder ondernemers.”

Peter ter Hark, docent vastgoed aan de Fontys hogeschool en vanuit adviesbureau Retail Prospect deskundige op het gebied van supermarktvastgoed, twijfelt aan de redenering dat de rokende klant straks de buurtsuper links laat liggen. De onderbouwing noemt Ter Hark „uiterst dun”: „Het enige bewijs is een Amerikaanse drogisterij-formule die omzet verloren zou hebben, toen het geen tabak meer verkocht. Daar kun je geen harde conclusies aan verbinden voor de supermarktsector in Nederland.” Verder ziet Ter Hark weinig onderbouwing voor het argument dat een verkooppunt binnen 200 meter moet liggen. „Als ik supermarkten adviseer over de aankoop van vastgoed hanteer ik een straal van zo’n 500 meter.” Concluderend denkt Ter Hark „dat de effecten echt mee zullen vallen, op incidentele gevallen na”.

Het komt erop neer dat het Vakcentrum de cijfers heeft opgeklopt, door de gesprekspartners (de supermarkten) te selecteren en aan te leveren. Dat waren supermarkten die met hun 200-meter-vrees kwamen. Het SEO heeft verzuimd hier kritische kanttekeningen bij te plaatsen en is met die redenering gaan rekenen en kwam zo op de hoge cijfers uit.

Op de vraag aan hoofdonderzoeker Lucy Kok van SEO wat ze terugkijkend anders had gedaan, zegt ze: „We zouden bij de schatting van de 500 supermarkten die mogelijk failliet gaan, expliciet hebben gemaakt dat het om een maximumschatting ging. Daarnaast zouden we de veronderstellingen uitgebreider onderbouwd hebben en mogelijk meer supermarkten hebben geïnterviewd.” Hoewel ze betwijfelt of dit meer zicht zou hebben opgeleverd op het aantal supermarkten dat een tabakszaak zou beginnen, want dat wisten de meesten nog niet.

En dan is er nog supermarkt Lidl die per oktober 2021 de sigaretten uit de schappen van haar filialen verwijderde. „Klanten zijn daar meestal heel positief over”, zegt Quirine de Weerd, woordvoerder Lidl. „Dit doen we voor de toekomstige generaties en daar is niemand op tegen. We hebben”, besluit ze, „niet gemerkt dat klanten hierdoor wegblijven.”

[Lees ook](#)

[Vermomd als burgerbeweging lobbyt de tabaksindustrie tegen strenge wetgeving voor e-sigaretten](#)

[T De journalistieke principes van NRC](#)